

МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ХОРЕОГРАФІЇ

Одним із механізмів удосконалення процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів є впровадження в систему діяльності вищих навчальних закладів ефективних моделей оволодіння знаннями та вміннями, орієнтованих на викладання хореографії.

Модель – це штучна система, яка з певною точністю відображає властивості об'єкта, що досліджується [40, с. 239]. На думку О. Рудницької, побудова моделі, як правило, спрощує оригінал, узагальнює його. Це сприяє упорядкуванню і систематизації інформації про нього. Науковець вважає, що кожна модель повинна фіксувати найголовніші риси об'єкта вивчення. Дрібні фактори, зайва деталізація, другорядні явища ускладнюють саму модель та заважають її теоретичному дослідженню.

С. Вітвицька зазначає, що модель завжди виступає як аналогія і є проміжною ланкою між висунутими теоретичними положеннями та їх перевіркою у реальному педагогічному процесі [10, с. 31].

Професійна освіта готує студента до майбутньої фахової діяльності, тому вона має бути динамічною, своєчасно реагувати на соціальні запити і готувати підростаюче покоління до повноцінного життя. Всього цього можна досягти завдяки дидактичному моделюванню. Дидактичне моделювання – це система дій, яка забезпечує адекватне засвоєння (розуміння) модельованих властивостей, зв'язків і відношень пізнаваного перетворюваного об'єкта (природного чи соціокультурного) [21, с. 67]. Об'єктами дидактичного моделювання виступають природні та штучні системи, а суб'єктом – сама людська свідомість.

І. Зязюн і Г. Сагач визначають такі вимоги до сучасної дидактичної моделі: вона має бути об'єктивною (відображати сутнісне); суб'єктивною (відображати об'єкт з урахуванням тезаурусу реципієнта); нормативною

(відображати бажане); інтерактивною (передбачати діалог зі студентом): адаптивною (приспособитися до індивідуальних особливостей людини, передусім до різновидів її досвіду)", відкритою (передбачати проєктивно-технологічну нормотворчість діяльності реципієнта) [22, с. 112].

Модель дидактичного процесу визначає цілі, основи організації та проведення професійного навчання у різноманітних професійних навчальних закладах і може бути структурною, динамічною, факторною, функціональною і соціально-технологічною.

Модель підготовки спеціаліста – система, що відображає або відтворює існуючі чи проєктовані структури, склад, зміст навчання спеціаліста і організацію навчального процесу, який забезпечує їх реалізацію [18, с. 78].

Для розробки моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії доцільним буде розглянути поняття "підготовка" та "професійно-педагогічна підготовка", які становлять основу нашого дослідження.

Зміст поняття "підготовка" у педагогічній енциклопедії розглядається як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду й норм поведінки, які забезпечують можливість успішної роботи з визначеної професії; як процес повідомлення відповідних знань і умінь [39, с. 318]. За педагогічним словником "підготовка" – це формування та збагачення настанов, знань та умінь, які необхідні індивіду для адекватного виконання специфічних завдань [12, с. 248; 35, с. 289]. "Енциклопедія професійної освіти" відзначає "підготовку" як загальний термін стосовно прикладних завдань освіти, коли передбачається засвоєння певного соціального досвіду з метою його подальшого застосування під час виконання специфічних завдань практичного, пізнавального чи навчального характеру. При чому такі завдання найчастіше пов'язані з певним видом регулярної діяльності [18, с. 187]. Згідно з Українським енциклопедичним словником "підготовка" визначається як "запас знань, отриманий будь-ким" [47, с. 473].

"Педагогічна енциклопедія" дає змогу встановити сутнісний зміст поняття "професійна підготовка" як "сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії; процес повідомлення учням відповідних знань й умінь" [36, с. 573].

Якщо мова йде про підготовку до педагогічної діяльності як професійної, доцільним є використання терміну "професійно-педагогічна підготовка".

Термін "професійно-педагогічна підготовка" характеризується науковцями як: організований, систематичний процес формування професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності [32, с. 152; 52]; складна психолого-педагогічна система із специфічним змістом, наявністю структурних елементів, формами відношень, особливостями навчального процесу, специфічного для даного фаху знаннями, вміннями та навичками [34, с. 11; 53]. Г.В. Троцько вважає, що професійна підготовка – це система, яка характеризується взаємозв'язком та взаємодією структурних та функціональних компонентів, сукупність яких визначає особливість, своєрідність, що забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети – вийти на якісно новий рівень готовності студентів до професійної діяльності [46, с. 38]. С.П. Деркач вважає, що професійна підготовка вчителя – це складний та багатогранний (цілеспрямований) процес оволодіння професійними знаннями і навичками, та вмінням використовувати їх як для роботи в школі, так і в науково-дослідній роботі [17].

Ми підтримуємо думки науковців і визначаємо професійну підготовку вчителя початкової школи як процес оволодіння вчителем загальнонауковими, професійно-педагогічними знаннями і вміннями для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності у зазначеному напрямі.

Процес підготовки майбутнього вчителя на сучасному етапі можна умовно поділити на такі основні компоненти: загальна підготовка (методологічно-розвиваюча); спеціально-професійна (психолого-педагогічна, методична); особистісна підготовка (самовиховання особистості майбутнього педагога, його

самовизначення). Сучасний навчальний план, який відображає зміст професійної підготовки майбутнього спеціаліста, передбачає, що важливе місце в системі професійної підготовки вчителів належить дисциплінам психолого-педагогічного циклу. Виділимо окремо загальнопедагогічну підготовку як елемент загальної, спеціально-професійної та особистісної підготовки майбутнього вчителя. Результатом такої підготовки є оволодіння студентами певним рівнем змістовно-процесуальних та наукових основ педагогічної діяльності, формування у них цілісного комплексу загальнопедагогічних знань, умінь, навичок [4, с. 127-129; 11, с. 25-42; 48].

О.О. Абдуліна вважає, що загальнопедагогічна підготовка вчителя – це процес учіння студентів у системі навчальних занять з педагогічних дисциплін і педагогічної практики й результат, що характеризується певним рівнем розвитку особистості вчителя, сформованості загальнопедагогічних знань, умінь і навичок. Система загальнопедагогічних знань, умінь і навичок є загальною, єдиною необхідною кожному педагогу, зокрема, вчителю початкової школи для реалізації його соціально-професійних функцій (звідси поняття "загальнопедагогічна підготовка") [1, с. 57; 16].

У наукових джерелах поняття "професійна підготовка хореографа" як вчителя ЗОШ у педагогічному контексті практично не розглядається. Зважаючи на попередньо проведений аналіз, *професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії* у цілому будемо розглядати як складний, багатогранний, цілеспрямований процес оволодіння майбутніми вчителями загальнонауковими, професійно-педагогічними, професійно-хореографічними знаннями та вміннями для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності, використання яких спрямоване на естетичне виховання дітей, оздоровлення підростаючого покоління, всебічний розвиток особистості та урізноманітнення змісту освіти.

Аналіз діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, що забезпечують підготовку фахівців за кваліфікацією 7.010102 – "Вчитель початкових класів. Вчитель хореографії" показав, що професійно-педагогічна

підготовка майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії в даний час здійснюється в двох напрямках: професійно-педагогічному та професійно-хореографічному. Вони тісно пов'язані один з одним і певною мірою характеризують структуру педагогічної майстерності [24, с. 176].

Враховуючи особливості підготовки вчителів початкових класів, що викладають хореографію та процедуру процесу моделювання, обґрунтовану Ю.А. Ківшенко, Н.Є. Колесник та ін., представимо модель професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії у такому вигляді (див. рис. 1).

Розглянемо детальніше структурні компоненти розробленої моделі.

Концептуально-цільовий блок – системоутворююче ядро моделі, вибудований на основі підходів, функцій, принципів професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії, які відображають стратегічну мету підвищення кваліфікації вчителя і специфіку даного процесу.

Концептуальною основою побудови моделі професійно-педагогічної підготовки вчителів початкових класів до викладання хореографії став *діалогічний підхід художнього спілкування*.

Діалогічність – невід'ємна частина мистецької освіти. Вона пронизує і реальні діалогічні відносини "з приводу мистецтва", і *внутрішні* процеси осмислення набутих художніх вражень.

Ці дві взаємозалежні форми діалогу об'єднує поняття "художнє спілкування", пов'язане з "втручанням" свідомості у спонтанний потік естетичних переживань індивіда, зі своєрідною вербалізацією чуттєвого досвіду, його упорядкуванням та вираженням у певних словах і поняттях. Способами осмислення свого ставлення до мистецтва слугують внутрішнє висловлювання, формулювання власної думки, прагнення довести її та протиставити іншому судженню, вибір і прийняття своєї позиції тощо.

Сутність художнього спілкування доцільно розкрити через аналіз інтегральних якостей, які мають узагальнений характер, тобто проявляються в

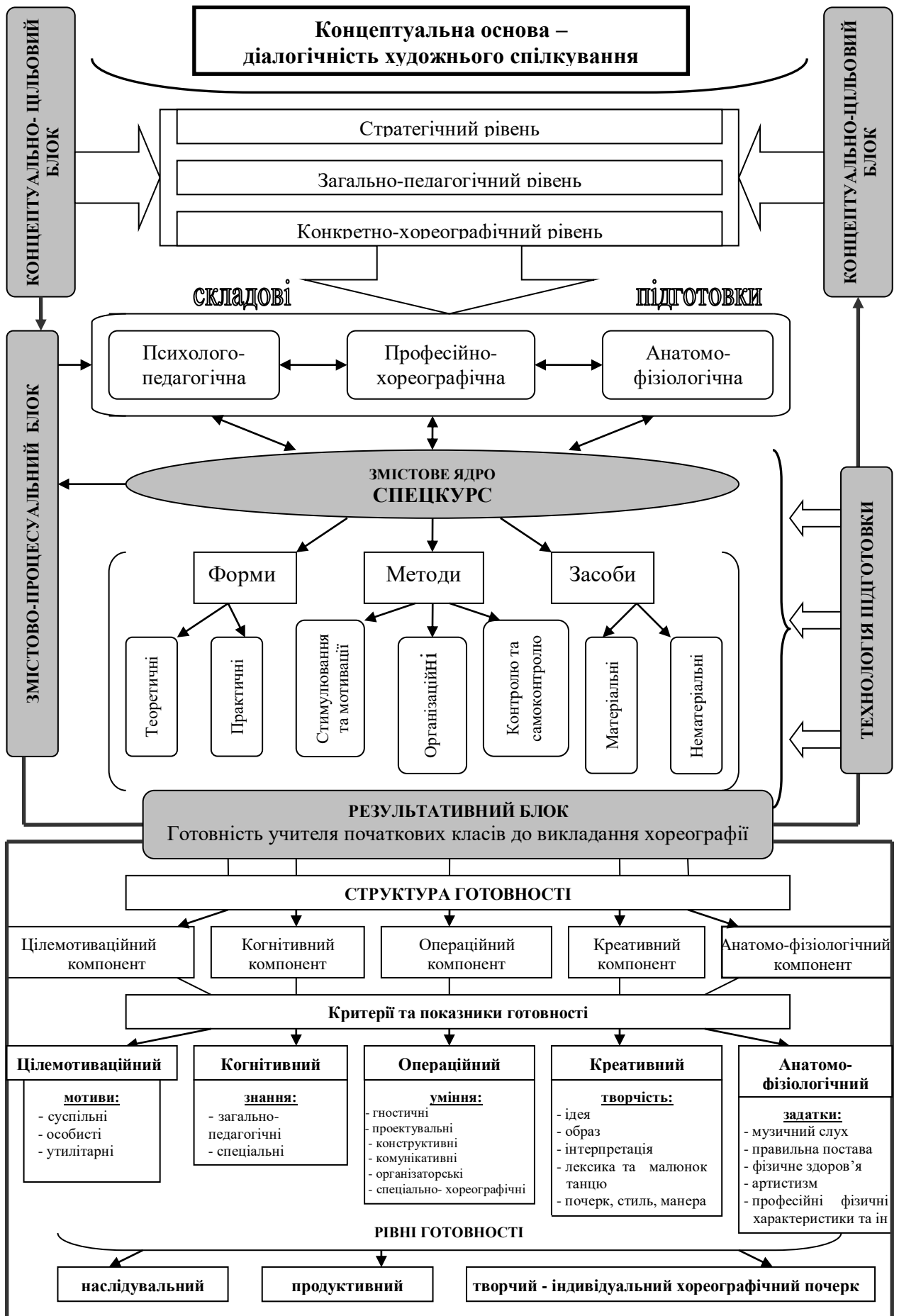

Рис. 1. Модель професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії

обох формах діалогу: міжособистісного та внутрішнього. У кожній з них вони, безперечно, набувають специфічного характеру, однак розрізняються не принципово, що дає підстави зіставляти та порівнювати їх. До таких інтегральних якостей, які можна розглядати у скоординованих між собою "вимірах" самоспілкування і взаємовідносин з іншими суб'єктами на основі осмислення мистецьких творів, слід віднести *комунікативність*, *емпатію*, *креативність* та *рефлексію*. Вони становлять не просто сукупність окремих характеристик художнього спілкування, а взаємопов'язані складові його структури. Так, комунікативність – необхідна передумова виникнення емпатії, яка, у свою чергу, передбачає творчі реакції особистості, зокрема процеси рефлексивного самопізнання та творіння свого Я. Втім, з метою більш детального розгляду особливостей діалогових контактів з мистецтвом звернемося до аналізу кожної з наведених якостей окремо.

Діалогічне спілкування розуміється не тільки як передача інформації, в якій зворотного зв'язку може і не бути, а як складний багатогранний процес, що охоплює взаємодію суб'єктів, обмін інформацією між ними, виникнення і ствердження близької для обох учасників позиції, вираження ставлення один до одного, взаємовплив та взаєморозуміння. Здатність до такого типу суб'єкт-суб'єктних відносин, до сприйняття унікальності партнера і надання йому можливості бути самим собою, характеризує якість комунікативності.

Розвиток комунікативності потребує копіткої роботи, бо мистецтву душевного контакту не можна навчити за підручником чи звести до якоїсь суми правил. Його найважливішою передумовою є відвертість, готовність зрозуміти і прийняти дещо нове та незвичне, тому серед розмаїття засобів розвитку цієї якості одне з головних місць належить мистецтву. Мистецтво у своїй сутності само є спілкуванням, бо структура художнього твору передбачає контакт з реципієнтом, а тому діалогічна за своєю природою.

Будь-який образ мистецтва – ліричний герой поетичного твору, образ конкретного персонажа, уявний образ симфонії, хореографічний образ – функціонує не як об'єкт, а як своєрідний суб'єкт, тобто істота, наділена активністю, свідомістю і самосвідомістю, свободою волі та унікальністю. Причому така діалогічність є шаруватою: кожен читач, глядач, слухач через

образи героїв твору веде ще й розмову з їхнім автором, а відтак спілкується і з художнім образом, і з його творцем [40, с. 62-69].

Отже, комунікативна функція художнього спілкування засобами хореографічного мистецтва розкривається у послідовному ланцюжку актів: діалог митця зі світом та з самим собою – діалог автора з виконавцями хореографічного твору – діалог хореографічного твору (автора) з реципієнтом (глядачем) – діалог реципієнтів (глядачів) один з одним.

У процесі художньої комунікації з виконавцями (учнями) хореографічного твору та реципієнтами (глядачами) через виконавців хореографічного твору діалогічна взаємодія формалізується через поняття "індивідуальний хореографічний почерк учителя", яке використовуємо у перспективі як результат найвищого рівня готовності вчителя початкових класів до викладання хореографії.

Проблема емпатії є центральною в контексті внутрішнього діалогу з хореографічним мистецтвом, головною характеристикою якого є емоційна чутливість. Хореографічний твір втілює і передає емоційну інформацію, розкриває переважно настрої, переживання людини, а відтак впливає, передусім, на емоційну сферу.

Диференціацію переживань у галузі хореографічного мистецтва відповідно до ступеня повноти їхнього усвідомлення розкриває така ієрархія чуттєвих реакцій на хореографічний твір: стан, настрої, емоції, почуття. Дві перші – стан і настрої – найпростіші форми переживання мистецтва, в яких чітко не виявлено особистісне ставлення до предмета збудження реакції, не усвідомлено причину його дії. Ці фізіологічні форми швидше належать до елементарних відчуттів, а не художніх переживань. Останні, як психічний акт, народжуються тоді, коли у свідомості виникає образ, який оцінюється суб'єктом з особистісної точки зору. Такими формами є емоції і почуття, що завжди виникають як осмислене ставлення до джерела художньої інформації.

Характер емоційних реакцій у процесі художнього спілкування відповідно до задуму автора спрямовує структура самого твору. Та оскільки кожній особистості властиві індивідуально-психологічні особливості, в її уяві

створюється свій суб'єктивно забарвлений варіант художнього образу. У такий спосіб твір хореографічного мистецтва викликає у людини потрібні емоції і водночас "пристосовує" до неї художній смисл, тобто втілює авторську ідею в особистісну структуру сприймаючого. Звідси випливає висновок щодо тісного зв'язку емпатії та креативності – здатності до творчого спілкування з хореографічним мистецтвом, до глибоко індивідуального бачення художнього світу. Вона знаходить своє виявлення в особистісній інтерпретації змісту хореографічного твору, у схильності суб'єкта до ідентифікації з художніми образами, до "входження" у систему мислення різних за стилем авторів [50, с. 11-12].

З креативністю пов'язаний і розвиток самосвідомості людини, що впливає на оцінку власних досягнень та планування напрямків подальшого самовдосконалення. У такому ракурсі ця якість взаємодіє з рефлексією – формою теоретичної діяльності суспільно розвиненої людини, спрямованої на усвідомлення власних психічних актів і станів. Рефлексія функціонує як пізнання самого себе, як усвідомлення власних дій, як ставлення до свого Я. Процеси самодослідження стають можливими і завдяки розгляду себе як незалежного самостійного об'єкта [40, с. 62-69].

У ситуації спілкування з хореографічним мистецтвом сутність рефлексії можна визначити як усвідомлення суб'єктом свого ставлення до хореографічного твору, творення самого себе під його впливом, як досвід пізнання власних емоційних реакцій на отриману художню інформацію, осмислення своїх естетичних вражень, розуміння позицій та точок зору інших людей. Завдяки рефлексії людина виділяє себе зі світу реальності як дещо відокремлене, як істоту, відмінну від усього іншого, усвідомлює своє ставлення до мистецтва, осмислює та оцінює себе, своє життя, свої вчинки, думки, бажання, уявляє минуле, теперішнє, майбутнє.

Отже, діалогічність художнього спілкування у контексті нашого дослідження спрямована на розвиток у майбутніх учителів власного креативного бачення до побудови хореографічного твору та до передачі

хореографічного задуму виконавцям (учням) та реципієнтам (глядачам) засобами танцю.

Таким чином, у контексті нашого дослідження *індивідуальний хореографічний почерк майбутнього учителя початкових класів* проявляється у власному креативному підході до роботи на уроці хореографії та до створення (інтерпретації) змісту хореографічного твору, який має індивідуальний, неповторний характер впливу на емоційну сферу реципієнтів (глядачів) через виконавців (учнів).

Розробляючи експериментальну програму професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії, ми врахували ієрархію цілей, як шлях максимальної адаптації розробленої моделі до умов навчального процесу вищої школи. Представлена модель реалізує процес цілеутворення на трьох рівнях: стратегічному, загально-педагогічному та конкретно-хореографічному.

На *стратегічному рівні* відбувається педагогічна інтерпретація суспільно-державного замовлення щодо оновлення системи підготовки учителів початкових класів у зв'язку з модернізацією професійної освіти на засадах євроінтеграційних процесів.

Рівень *загально-педагогічного* цілеутворення передбачає уточнення загальної мети, реалізація якої представлена в розробці загальної моделі професійно-педагогічної підготовки учителів початкових класів.

Рівень *конкретно-хореографічного* цілеутворення характеризується формуванням цілей щодо професійно-педагогічної підготовки вчителів хореографії стосовно естетичного виховання дітей, оздоровлення підростаючого покоління, всебічного розвитку та урізноманітнення змісту освіти.

Цілісне використання діалогічного підходу художнього спілкування та цілей у процесі фахової підготовки визначаємо як підґрунтя успішної підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії.

Змістово-процесуальний блок розкриває зміст і методику професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання

хореографії і включає в себе три основні складові: психолого-педагогічну, анатомо-фізіологічну та професійно-хореографічну.

Основою усієї професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії виступає професійно-хореографічна складова, змістом якої є педагогічно адаптована система знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до світу, засвоєння якої забезпечує розвиток особистості дисциплінами спеціалізації "хореографія" (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Розподіл годин для дисциплін професійно-хореографічного циклу
(спеціальність "Початкове навчання. Хореографія")

№ п/п	Назва спецдисципліни	Загальна кількість годин
1.	Теорія і методика класичного танцю	189
2.	Теорія і методика народно-сценічного танцю	216
3.	Теорія і методика українського народного танцю	81
4.	Теорія і методика сучасного (бального) танцю	108
5.	Мистецтво балетмейстера	216
6.	Теорія і методика історико-побутового танцю	27
7.	Історія хореографічного мистецтва	81
8.	Народний костюм та сценічне оформлення танцю	27
9.	Теорія і методика роботи з дитячим хореографічним колективом	81

Комплексний характер професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до викладання хореографії передбачає вивчення студентами цілого спектру спеціальних дисциплін, спрямованих на формування основних якостей як педагога-балетмейстера, так і хореографа-виконавця. Крім того, навчальним планом передбачено викладання спецкурсів та спецпрактикумів, тематика яких щорічно визначається профільною кафедрою і висвітлює актуальні проблеми розвитку хореографічного мистецтва, інноваційні методики викладання хореографії, творчий досвід авторських танцювальних шкіл.

У процесі освоєння спеціальних дисциплін майбутнім фахівцем у галузі хореографії вивчаються різні аспекти: місце і роль окремих видів танцю в розвитку хореографічного мистецтва; становлення системи викладання даного виду танцю. Відбувається освоєння техніки, стилю і манери виконання основних елементів (від найпростіших форм до закінченої композиції) різних

видів танцю: народно-сценічного, класичного, українського народного, історико-побутового, спортивного бального та сучасного. Освоюються методи викладання різних видів танцю: правила використання рухів, побудова навчальних комбінацій, окремих частин уроку і уроку в цілому; специфіка проведення танцювальних занять в колективах різних форм і жанрових напрямків; творчі навчальні етюдів; навички ведення уроків танцю [15, с. 218-220].

Однією із значущих дисциплін спеціалізації "Хореографія", рекомендованих до вивчення у процесі професійної підготовки вчителя початкових класів, є "Теорія і методика класичного танцю", який вважається головним для спеціалістів-хореографів любого профілю. При вивченні основ класичного танцю визначається фізична підготовка кісткового, суглобово-зв'язкового і м'язового (анатомічного) апарату, що дозволяє освоювати технічно складні елементи і рухи танцю, розвивається художнє мислення, яке опрацьовує виконавську виразність. [2, с. 11-17; 3, с. 12-15].

У процесі вивчення дисциплін "Теорія і методика народно-сценічного танцю" та "Теорія і методика українського народного танцю" майбутні вчителі початкових класів, які викладатимуть хореографію, опановують основи теорії та історії народної танцювальної творчості; вивчають джерела українського танцювального мистецтва та зарубіжних країн; отримують уявлення про хореографічну культуру і композицію танцю [29, с. 28]. Студенти опановують хореографічну лексику, основні танцювальні елементи і способи сценічної обробки фольклорного танцю, визначають місце народного танцю в системі хореографічної культури, види малюнка танцю (прості і складні) [44, с. 13].

Спеціальною дисципліною, що сприяє формуванню креативних здатностей майбутнього вчителя початкових класів, що викладатиме хореографію, в процесі професійної підготовки, є "Теорія і методика сучасного танцю".

Ключовою ідеєю сучасного танцю є прагнення педагогів-хореографів звільнитися від академічних традицій і канонів для втілення нових тем, сюжетів при створенні оригінального танцю, що обумовлює зміст навчальної дисципліни "Теорія і методика сучасного танцю": вивчення системи викладання сучасного танцю; освоєння техніки, стилю і манери виконання основних

елементів танцю модерн, джаз-танцю та інших сучасних напрямків; вивчення методів викладання сучасного танцю (правила використання рухів, побудова навчальних комбінацій, окремих частин уроку і уроку в цілому) [13, с. 97-99; 51].

При вивченні дисципліни "Мистецтво балетмейстера" робиться акцент на діяльності вчителя як автора танцю; складових хореографічного твору (музика, танець, костюм, сценічне оформлення, виконавці) і композиційній побудові хореографічного твору; пластичній мові твору; темі, ідею, зміст і форму танцю; сюжеті; структурі хореографічних творів; сценічному оформленні; художньому образі персонажа (героя) в танці і його розробці в різні епохи у творах видатних вітчизняних і зарубіжних педагогів-хореографів; особливостях музично-хореографічної драматургії; стилі твору [19, с. 98-101].

Таким чином, у межах спеціально-хореографічних дисциплін здійснюється практичне освоєння професії вчителя, що є визначальним чинником набуття необхідних особистісних та професійних якостей майбутніх фахівців у галузі хореографічного мистецтва та формування індивідуального хореографічного почерку вчителя початкових класів. У межах освоєння дисциплін спеціалізації майбутні вчителі здобувають необхідні компетенції, які є показниками сформованості компонентів індивідуального хореографічного почерку вчителя початкових класів, значущого для здійснення професійної діяльності.

Проте, для підготовки майбутнього вчителя початкових класів до викладання хореографії недостатньо лише професійно-хореографічної складової, адже це обмежує рівень професійно-педагогічної діяльності.

Для роботи вчителя початкових класів, який викладає хореографію, необхідна спеціальна психолого-педагогічна освіта. Такий вчитель повинен бути психологом, знати психологію дитини, вивчати і добре знати свого вихованця, щохвилини перебувати у сфері психологічних явищ. Необхідною умовою успіху вчителя також є його обізнаність з науковими основами педагогіки і побудова своєї діяльності на передових досягненнях педагогічної теорії. Тому психолого-педагогічна складова професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до викладання хореографії вміщує ряд навчальних дисциплін, які необхідні майбутньому вчителю для здійснення професійно-педагогічної діяльності в цілому. До них належать такі

дисципліни як: "Педагогіка", "Основи педагогічної майстерності", "Історія педагогіки", "Загальна психологія", "Вікова, соціальна та педагогічна психологія", "Психодіагностика" та ін., які тісно пов'язані між собою та складають теоретичну базу для правильної організації навчання та виховання дітей, допомагають створити сприятливий мікроклімат у дитячому колективі [7, с. 112-123].

Крім цього, відзначимо тісний зв'язок психології та педагогіки з анатомією та фізіологією людини щодо питань фізіологічного підґрунтя психічного розвитку.

У межах вивчення таких дисциплін як "Вікова фізіологія і валеологія" та "Анатомія людини" майбутній учитель початкових класів, що викладатиме хореографію, отримує необхідні знання, уміння та навички, які допоможуть йому виявити анатомічні особливості та ознаки хореографічної обдарованості й не завдати шкоди фізичному та психологічному розвитку дитини, що такими задатками та здібностями не володіє; аналізувати анатоמו-фізіологічні особливості дітей у процесі підготовки та створення хореографічного тексту; прогнозувати труднощі в засвоєнні хореографічного матеріалу учнями та хореографічні результати, які повинні досягти учні за певний період з урахуванням їх індивідуальних та анатоמו-фізіологічних особливостей; відбирати хореографічний матеріал відповідно анатоמו-фізіологічним особливостям дітей та ін.

У процесі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до викладання хореографії особливе місце відводилося спеціально розробленому авторському спецкурсу "Теорія і методика формування індивідуального хореографічного почерку вчителя початкових класів", який розглядається нами як структурне ядро окресленого переліку предметів.

Результативний блок відображає результативність професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії, включає відповідні критерії, показники та рівні.

Кінцевим результатом будь-якої підготовки (як процесу) є готовність до будь-якого виду діяльності. За педагогічним словником готовність визначається як стан, коли все зроблено, все готово для реалізації чогось: дії, функції,

процесу тощо [35, с. 47]. Готовність розглядається як інтегральне особистісне явище, система якості особистості, яка забезпечує результативність діяльності спеціаліста, виконання ним визначених функцій, або як функціональний стан, який визначає успішність виконання професійних дій [15, с. 94-96].

Готовність до професійної педагогічної діяльності розглядається науковцями (Н. Кічук, Л. Кондрашова, А. Ліненко, О. Мороз, О. Пехота, В. Сластьонін, Г. Троцько та інші) як складне соціально-педагогічне явище, яке містить у собі комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості і систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, які забезпечують успішність реалізації професійно-педагогічних функцій [41]. Професійна готовність як якісне новоутворення формується тільки у процесі певної діяльності. З іншого боку, майбутній педагог має бути підготовленим до керівництва різними видами діяльності дітей. Цим зумовлено необхідність визначення різних видів готовності та формування її у майбутніх педагогів [23, с. 102]. Водночас зазначимо, що у дисертаційних дослідженнях існують різні трактування поняття "готовності до педагогічної діяльності", що зумовлено розбіжністю наукових підходів та специфікою того виду діяльності, що був об'єктом наукового аналізу. Передусім готовність визначається науковцями як цілісне стійке особистісне утворення (І.В. Вужина, А.Ф. Ліненко, Г.В. Троцько), інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення (С. Литвиненко), інтегративна якість особистості (І.О. Гавриш), цілісна система стійких інтегративних особистісних утворень (Т.Г. Жаровцева) тощо [5, с. 32-33].

Проте, сформовані обставини у галузі професійно-хореографічної діяльності вчителів початкових класів та нові вимоги, які ставляться до молодих фахівців, припускають пошук нетрадиційних засобів навчання і максимального прояву творчої індивідуальності вчителя, що виражається через спеціальне поняття "індивідуальний почерк", як зазначалося вище, та викликає необхідність його формування в ході професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Тому, *результатом професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії* ми будемо вважати готовність, найвищим (творчим) рівнем якої є сформований індивідуальний хореографічний почерк.

Спираючись на дослідження Ю.А. Ківшенко, О.А. Шамрової, індивідуальний хореографічний почерк майбутніх учителів початкових класів будемо розглядати як сукупність характерних рис, якостей та професійних здібностей учителя початкових класів, які він використовує у процесі викладання хореографії та створення нового, неповторного твору хореографічного мистецтва (танцю).

Виділення критеріїв та показників потребує розгляду внутрішньої характеристики зазначеного поняття, тобто виділення його структурних компонентів.

Розглядаючи структуру індивідуального почерку хореографа, О.А. Шамрова виділяє наступні компоненти: особистісний компонент (індивідуально-психологічні передумови почерку); ціннісний компонент (професійно-діяльнісна і особистісна позиції суб'єкта); когнітивний компонент (професійні знання – теоретичний тезаурус хореографа); конструктивний компонент (професійні вміння та навички, конкретні дії суб'єкта, в яких реалізується почерк); емоційний компонент (емоційні стани суб'єкта діяльності); комунікативний компонент (система способів і засобів взаємодії у професійній діяльності, що визначає стиль спілкування хореографа) [49].

На думку Ю.А. Ківшенко, індивідуальний почерк педагога-хореографа як властивість особистості інтегрує у своїй структурі креативний, анатомічний, поведінковий, когнітивний, рефлексивний компоненти. Зміст показників індивідуального почерку хореографа розкривається в процесі створення хореографічного твору, де кожний етап вимагає прояву професійно значущих здібностей, які виробляються у процесі професійної підготовки [24, с. 138].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, враховуючи мету та завдання дослідження у структуру готовності вчителя початкових класів до викладання хореографії увійшли ті характеристики, які у ході пілотажного опитування респондентів (50 учителів початкових класів, 12 учителів початкових класів, що викладають хореографію, 45 студентів педагогічних навчальних закладів за спеціальністю "Початкове навчання", 20 студентів педагогічних навчальних закладів за спеціальністю "Початкове навчання. Хореографія", 40 батьків) набрали не менше 70% їх оціночних позитивних суджень.

Відповідно до мети та завдань дослідження, основними структурними компонентами готовності вчителя початкових класів до викладання хореографії будемо вважати: *цілемотиваційний* (потреби, мотиви, інтереси, що спонукають вчителя початкових класів до викладання хореографії), *когнітивний* (професійні знання – теоретичний тезаурус учителя), *операційний* (професійні вміння та навички, конкретні дії учителя, в яких реалізується почерк), *креативний* (здатність вчителя до творчості в процесі педагогіко-хореографічної діяльності), *анатоμο-фізіологічний* (анатомічні та фізіологічні особливості вчителя) компоненти, які стали підґрунтям для розробки критеріїв та показників оцінки готовності майбутнього вчителя початкових класів до викладання хореографії як робочого образу досліджуваного явища (див. рис. 2).

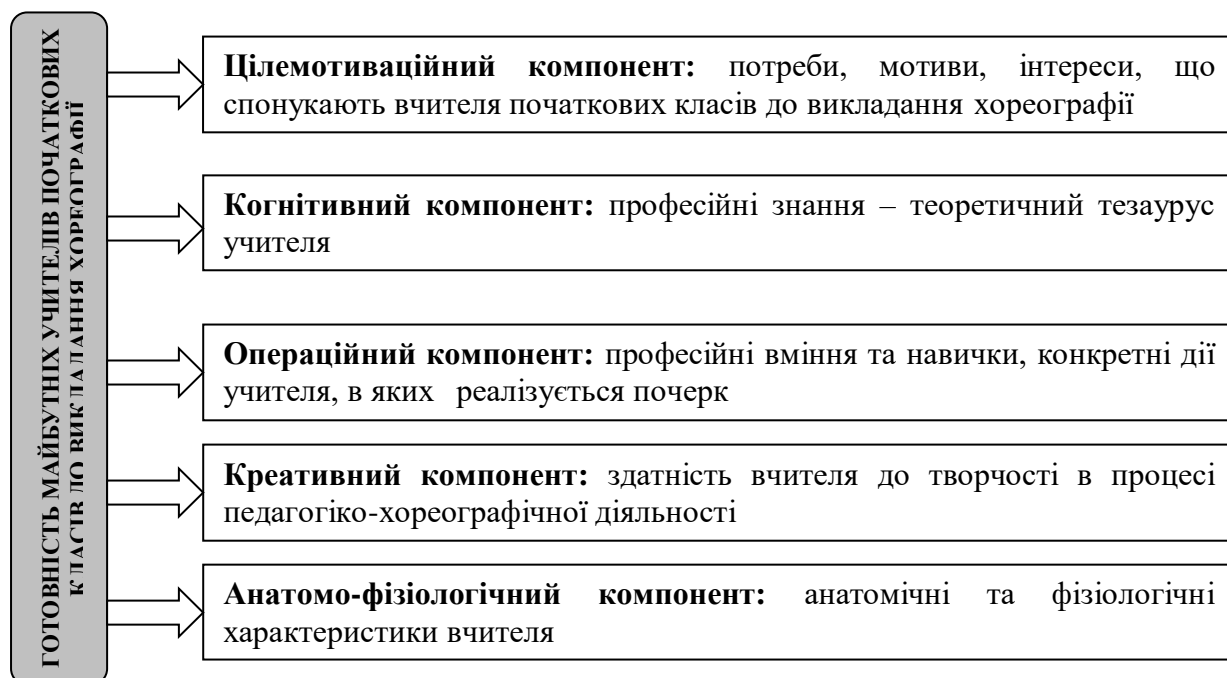

Рис. 2. Структура готовності майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії

У такій інтерпретації *цілемотиваційний компонент* у цілому являє собою сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, які викликають активність людини і визначають її спрямованість; сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості; це всі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини [26, с. 25-32].

В основу характеристики цілемотиваційного компоненту покладено поняття "мотив". Аналіз наукових джерел засвідчив, що автори відносять до *мотивів* тільки *свідомі спонуки*. У контексті досліджуваної проблеми

цілемотиваційний компонент виконує роль спонукальних чинників, які визначають усвідомлену активність особистості та ступінь спрямованості на професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії, бажання і потребу розвивати себе, свою діяльність й умови праці.

Оскільки цілемотиваційна сфера є рушійною силою будь-якої діяльності, даний компонент розглядається нами як основа, що зумовлює ефективність функціонування інших структурних компонентів готовності, навколо якої вони об'єднуються і групуються.

Когнітивний компонент включає володіння вчителем початкових класів, що викладає хореографію, системою **знань**, які забезпечують впровадження їх у практичну професійну діяльність.

Ми погоджуємось з висновками Ю.М. Кулюткіна про те, що знання – це не просто інформація, що пасивно зберігається у пам'яті, а засіб регуляції практичної діяльності, прийняття самостійних рішень у конкретних ситуаціях, принцип, що спрямовує та організовує його дії, а також критерій, завдяки якому педагог оцінює результативність своєї роботи [28, с. 41-44].

Згідно системно-діяльнісної концепції знання є основою теоретичної і практичної підготовленості фахівця до здійснення ним професійної діяльності. У цілому, на нашу думку, продуктивність професійної діяльності вчителя початкових класів, що викладає хореографію, крім інших чинників, зумовлюється рівнем сформованості фахових знань. Головною ознакою знань учителя початкових класів, що викладає хореографію, у контексті досліджуваної проблеми є їх багатофункціональність та специфічність.

Операційний компонент безпосередньо пов'язаний з розвитком у вчителів початкових класів цілісної системи відповідних умінь, необхідних для здійснення педагогіко-хореографічної діяльності на високому рівні.

Уміння, що забезпечують успіх в досягненні необхідних результатів в хореографічній діяльності учителя початкової школи, з одного боку, будемо розглядати як здатність реалізувати цілі прикладного компоненту професійно-педагогічної діяльності, з іншого, – як цілеспрямовану динамічну систему

осмислених дій, що ґрунтуються на знаннях соціального та фахового підґрунтя основ хореографії, його етапів, принципів і особливостей.

Оскільки, аналіз основних видів і жанрів художньо-творчої діяльності дозволяє визначити мистецтво хореографії як найбільш універсальний засіб формування особистості та її креативних здібностей, то вважаємо необхідним виокремити креативний компонент готовності вчителя початкових класів до викладання хореографії.

В основі розуміння *креативного компонента* готовності вчителя початкових класів до викладання хореографії лежить розгляд феномена креативності, що визначає творчий характер хореографічної діяльності педагога і який проявляється на певних етапах творчого процесу.

Термін "креативність" у педагогіці та психології набув поширення на заході у 60-ті роки ХХ століття після публікацій робіт Дж. Гілфорда, завдяки яким фактично народжується сучасна психологія творчої обдарованості (психологія креативності).

Дж. Гілфорд та його співробітники виділили 16 гіпотетичних інтелектуальних здібностей, які характеризують креативність. Серед них: *швидкість* (кількість ідей, що виникають за деяку одиницю часу); *гнучкість* (здатність швидко переключатися з однієї ідеї на іншу); *оригінальність мислення* (здатність продукувати ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих); *допитливість* (підвищена чутливість до проблем, що не викликають інтересу в інших); *іррелевантність* (логічна незалежність реакцій від стимулів).

Згодом Дж. Гілфорд робить висновок, що креативність характеризується шістьма основними параметрами: 1) здатністю до *виявлення й формулювання проблем*; 2) здатністю до *генерування великої кількості ідей*; 3) *гнучкістю* – здатністю до продукування найрізноманітніших думок; 4) *оригінальністю* – здатністю відповідати на подразники нестандартним способом; 5) здатністю *вдосконалювати об'єкт* сприймання, додаючи певні деталі; 6) здатністю *розв'язувати проблеми* шляхом реалізації відповідних аналітико-синтетичних операцій [45, с. 17-21].

Креативність активно вивчається й сучасними соціологами, психологами та педагогами. У "Сучасному психологічному словнику" креативність визначається як "творчі можливості (здібності) людини, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість у цілому або її окремі сторони, продукти діяльності, процес їх створення" [43, с. 192]. У "Педагогічному словнику" креативність визначається як рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що становить відносно стійку характеристику особистості [25, с. 33]. Креативність у професійній педагогіці розглядається як здатність до творчості, прийняття і створення нового, нестандартного мислення, генерування великого числа оригінальних і корисних ідей [8, с. 86].

Креативність особистості визначає її готовність змінюватися, відмовлятися від стереотипів, допомагає знаходити оригінальні рішення складних проблем у ситуації невизначеності; це внутрішній ресурс людини, який допоможе їй успішно самовизначитися в суспільстві [9, с. 52].

У зарубіжній літературі існує безліч визначень поняття креативність; цю "множину" можна проілюструвати узагальнюючим висловлюванням Р. Холлменна: "Креативність являє собою сплав сприймань, здійснених новим способом (Е. Маккеллар), здатність знаходити нові зв'язки (Л. Кюбі), виникнення нових відносин (К. Роджерс), поява нових творів (Г. Меррей), нахил до здійснень нововведень (Г. Лассуел), діяльність розуму, що приводить до нових прозрінь (К. Жерар), трансформація досвіду в нову організацію (Ф. Тейлор), уяву нових констеляцій значень (І. Гізелін)" [52]. Іншою найбільш загальноприйнятою більшістю сучасних зарубіжних дослідників визначення креативності є її розгляд як здатності створювати продукт, який володіє новизною і при цьому відповідає контексту, в якому він знаходиться (Т. Амабайл, Ф. Баррон, Т. Любарт, Д. Маккінон, Р. Оксі, Р. Штернберг) [30, с. 20].

У вітчизняних дослідженнях активно розробляється декілька підходів до інтерпретації феномена креативності. В одних креативністю вважається створення нового продукту або результат творчого мислення (О.К. Тихомиров),

в інших – творчий процес створення нового (А.В. Брушлінській, В.О. Моляко, П.М. Якобсон) [31, с. 137].

Таким чином, підтримуючи думки науковців, креативом у процесі діяльності вчителя початкових класів на уроках хореографії будемо вважати здатність педагога до творчості, прийняття і створення чогось нового, нестандартного та унікального, що відрізнятиме його від інших (здатність створити свій індивідуальний хореографічний почерк).

Розглянемо важливість *анатомо-фізіологічного компоненту* готовності вчителя початкових класів до викладання хореографії.

При оцінюванні хореографічного продукту (танцю), поряд з оцінкою фахової майстерності вчителя (драматургії та режисури танцю, відповідності музики й хореографічної лексики, сценічної культури, оригінальності номера, автентичної відповідності тощо), оцінюється й майстерність самих учасників (учнів), приділяючи велику увагу технічній майстерності, яка дає можливість на її основі розвивати виразність, емоційність, динаміку виконання танцю. На рівень майстерності, у свою чергу, впливають соціальні (знання, уміння та навички, що формуються в навчально-виховному процесі) та спадкові чинники (природні задатки й здібності самої дитини) [33, с. 336-337].

Здібності – це індивідуально-психологічні особливості людини, які відповідають умовам успішного виконання тієї чи іншої діяльності, а саме – набуття знань, умінь і навичок (О.В. Винославська) [38, с. 235]. Здібності тісно пов'язані зі знаннями, уміннями і навичками людини, забезпечуючи їх швидке надбання, закріплення й ефективне застосування на практиці.

Природною основою формування здібностей є задатки — вроджені анатомо-фізіологічні особливості нервової системи, мозку, органів почуттів і руху. Задатки є необхідною, але не достатньою умовою розвитку здібностей. Задатки являють собою лише можливості та передумови розвитку здібностей, але ще не гарантують, не зумовлюють появу і розвиток тих чи інших здібностей [37, с. 6].

Задатки полегшують засвоєння професійних навичок. Однак вони лише підґрунтя, на якому розвивається дерево обдарованості. Оскільки задатки розвиваються в діяльності, буває дуже важко визначити, де закінчуються

вроджені, генетично зумовлені передумови до професії й починаються власне здібності.

Оскільки специфікою танцювальної діяльності є та особливість, що вона оперує хореографічними (пластично-інтонаційними) образами, спробуємо припустити, що найважливішими природними задатками для здійснення хореографічної діяльності є анатомічні дані, зокрема пропорції тіла, постава, гнучкість тіла, ритмічність, координація та ін. [6, с. 38-43].

За висловом О. Кульчицької, талановитими можна назвати тих дітей, які демонструють високі досягнення. Перспективи таких дітей визначаються рівнем їхніх досягнень або потенційними можливостями в одній або кількох сферах, зокрема руховій [27, с. 39].

Для танцювальної діяльності фізичні задатки мають виняткове значення, адже сильне й гнучке тіло забезпечує досконале оволодіння танцювальними рухами. Якщо "танець не можливий без виразних дій, а виразні можливості людського тіла невичерпні" [20, с. 212], очевидно має існувати такий "набір" здібностей, природних та особистісних, які у своєму поєднанні створюють основу успіху [6, с. 38-43; 42, с. 83-85].

Тому анатомо-фізіологічний компонент готовності характеризує наявність у майбутніх учителів початкових класів необхідного "набору" характеристик (природних та особистісних) необхідних їм для успішного здійснення хореографічної діяльності у процесі навчання учнів початкових класів.

Структуру готовності майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії покладено в основу розробки критеріїв та показників досліджуваного явища. Таким чином, основними критеріями для оцінки результативності підготовки майбутніх вчителів початкових класів до викладання хореографії стали: *цілемотиваційний, когнітивний, операційний, креативний, анатомо-фізіологічний* адаптовані для вивчення досліджуваного явища.

На основі визначення критеріїв та показників було визначено рівні готовності вчителя початкових класів до викладання хореографії: *творчий, продуктивний, наслідувальний*.

Реалізація розробленої моделі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії

здійснювалась у чотири етапи: розробки критеріїв та показників дослідження, організаційно-цільовому, пізнавально-продуктивному, оцінно-узагальнюючому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О.А. *Общепедагогическая подготовка в системе высшего педагогического образования : для пед. спец. высш. учеб. заведений. [2-е изд. перераб. и доп.]*. М. : Просвещение, 1990. 141 с.
2. Базарова Н., Мей В. *Азбука классического танца : учебно-методическое пособие. 2-е изд.* Л. : Искусство, 1983. 207 с.
3. Березова Г.О. *Класичний танець у дитячих хореографічних колективах*. К. : Муз. Україна, 1977. 272 с.
4. Бігус О.О. *Народно-сценічна хореографія Прикарпатського регіону : становлення та тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : 26.00.01*. К., 2011. 18 с.
5. Богачева Ю.В. *Формирование профессиональной готовности к практической деятельности педагогов-хореографов в вузах культуры и искусств : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08*. М., 2007. 215 с.
6. Богута В.М. *Фізіологічні складові формування хореографічних здібностей. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка, Педагогічні науки. №07 (194). Частина 1*. Луганськ : ЛНУ, 2010. С. 38-43.
7. Борисов А.И. *Психолого-педагогические аспекты подготовки педагога-хореографа : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07*. Самара, 2001. 233 с.
8. Булатова О.С. *Педагогический артистизм: Учеб. пособие*. М. : ACADEMIA, 2001. 239 с.
9. Бурцева Г.В. *Управление развитием творческого мышления студентов-хореографов в процессе вузовской подготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08*. Барнаул, 2000. 178 с.
10. Вітвицька С.С. *Основи педагогіки вищої школи : Підручник за модульно-рейтинговою системою магістратури*. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.

11. Володько В.М. Основні компоненти загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя. *Проблеми сучасної педагогічної освіти : Зб. ст. Крим. держ. гуманіт. ін-т.* К., 2001. Вип. 3. 4.1. С. 25-42. (Педагогіка і психологія).
12. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К. : "Либідь", 1997. 376 с.
13. Гунько Г.Е. Підготовка педагогов бального танца в умовах вищого професійного освіти : дис. ... канд. наук : 13.00.08. Ставрополь, 2006. 177 с.
14. Гутковская Светлана. Професійна підготовка спеціаліста-хореографа в вузі : концептуальний підхід. *Нова пед. думка : наук.-метод. журн.* 2012. № 2. С. 218-220.
15. Давкуш Н.В. Готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності як результат підготовки в педагогічному університеті. *Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки.* 2009. Вип. 165. С. 94-96.
16. Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX ст.) : монографія. К. : ІЗМН, 1998. 328 с.
17. Деркач С.П. Теоретичне питання професійної підготовки вчителя. *Наукові конференції* : веб-сайт. URL: <http://intkonf.org/derkach-sp-teoretichne-pitannya-profesiynoyi-pidgotovki-vchitelya/> (дата звернення: 25.01.2019).
18. Енциклопедія професійної освіти. У 3-х т. / За ред. С.Я. Батищева. М. : АПО, 1999. Т.2. 440 с.
19. Есаулов И.Г. Хореодраматургия : (искусство балетмейстера). Ижевск : Удмуртский университет, 2000. 318, [1] с.
20. Захаров Р.В. Искусство балетмейстера / под ред. А. Солодовникова. М. : Искусство, 1954. 337 с.
21. Зязюн І.А. Реформа освіти в Японії. *Рідна школа.* 1993. №8. С. 67-74.
22. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії : Навч. посіб. *Інститут педагогіки і психології проф. освіти АПН України.* К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.

23.Калашникова Т.И. Становление готовности студентов-хореографов к развитию художественно-творческого потенциала учащихся : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Улан-Удэ, 2004. 231 с.

24.Кившенко Ю.А. Средства профессиональной подготовки педагогов-хореографов в ВУЗе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Самара, 2011. 196 с.

25.Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь. М. : Издательский центр "Академия", 2003. 176 с.

26.Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища. М. : Высшая школа, 1989. 167 с.

27.Кульчицкая О.И. Методика диагностики интеллектуальной одаренности. *Обдарована дитина*. 2003. № 3. С. 39–44.

28.Кулюткин Ю.Н. Личностные факторы развития познавательной активности учащихся в обучения. *Вопросы*, 1984. №5. С. 41-44.

29.Лопухов А.В., Ширяев А.В., Бочаров А.И. Основы характерного танца. 3-е изд., стер. Санк-Петербург : Лань, Планета музыки, 2007. 344 с.

30.Любарт Т., Мишуру К. и др. Психология креативности / пер. с фр. М. : Когнито-Центр, 2009. 215 с.

31.Морозов А.В. Формирование креативности преподавателя высшей школы в системе непрерывного образования : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. М., 2004. 445 с.

32.Нероба Єва. Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі : автореф. дис. ... канд. педаг. наук : 13.00.04. К., 2003. 22 с.

33.Олефіренко К.О. Критерії початкового відбору дітей молодшого шкільного віку у хореографії. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. Чернігів : [б. и.], 2011. С. 336-338.

34.Павлик О.Ю. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення : автореф. дис. ... канд. педаг. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2004. 19 с.

35. Педагогічний словник / За ред. М.Д. Ярмаченка. К. : Пед.думка, 2001. 514 с.
36. Педагогическая энциклопедия / Гл. редактор Каирова А.И. М. : Сов. Энциклопедия, 1988. .3. 880 с.
37. Поклад І.М. Розвиток хореографічних здібностей дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.07. К., 2006. 20 с.
38. Психологія : Навчальний посібник / О.В. Винославська, О.А. Бреусенко-Кузнєцов, В.Л. Зливков та ін.; за наук. ред. О.В. Винославської. К. : Фірма "ІНКОС", 2005. 352 с.
39. Російська педагогічна енциклопедія / За ред. Прохорова А.М. Т.2. М. : Наук. вид-во "Велика Російська енциклопедія", 1999. 423 с.
40. Рудницька О.П., Ісьянова Л.М., Цвігун О.А., Кольєва О.П., Соломаха С.О. Основи викладання мистецьких дисциплін : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. *Ін-т змісту і методів навчання; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України* / О.П. Рудницька (ред.). К., 1998. 183 с.
41. Садова Т.А. Професійна компетентність та готовність до педагогічної діяльності : сутність і взаємозв'язок : веб-сайт. URL: www.VuzLib.com (дата звернення : 24.01. 2019).
42. Силкин П.А. Педагогическая диагностика детей для обучения искусству танца (на примере академии русского балета им. А.Я. Ваганова) : дис. ... канд. педаг. наук : 13.00.01. Санкт-Петербург, 2008. 165 с.
43. Слостенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика : инновационная деятельность / В.А. Слостенин. М. : Магистр, 1997. 224 с.
44. Таранцева О.О. Формування фахових умінь майбутніх вчителів хореографії засобами українського народного танцю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. К., 2002. 20 с.
45. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 284 с.

46.Троцько Г.В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук :13.00.04. К. : Інститут ПППО, 1997. 54 с.

47.Український Радянський енциклопедичний словник / [відповід. ред. А.В. Кудрицький та ін.]. К. : Глав. ред. УРЕ, 1989. Т.3. 772 с.

48.Хомич Л.О. Мистецький компонент у психолого-педагогічній підготовці майбутнього вчителя. *Зб. наук. Праць ПДПУ імені В.Г. Короленка*. Полтава, 2006. С.5-6.

49.Шамрова О.А. Сущность понятия "индивидуальный стиль профессиональной деятельности хореографа". Русская наука : веб-сайт. URL : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2008/MusicaAndLife/29427.doc.htm (дата звернення : 24.01. 2019).

50.Щугарева И.Н. Нравственное воспитание младших школьников средствами хореографии : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Ростов-на-Дону, 2009. 25 с.

51.Cliff Frohlich, "The Physics of Somersaulting and Twisting," *Scientific American*, pp. 155-164, March, 1980.

52.Elliot J. *Reconstructing Teacher Education*. London : Falmer Press, 1993.

53.Fullan M., Hargreaves A. *Teacher Development and Educational Change*. New York : Falmer Press, 1992.